

Büntetőjogi compliance mint vállalati értékvédelem

A büntetőjogi compliance jelentősége

A büntetőjogi megfelelés nem szűkíthető le arra, hogy a vállalat rendelkezik-e belső szabályzatokkal, a korszerű compliance-rendszernek azokat a folyamatokat, **üzleti modelleket és magatartási mintázatokat** is fel kell ismernie, amelyek büntetőjogi kockázatot hordozhatnak, vagy lehetővé tehetik, hogy külső szereplők a vállalatot saját jogsértő tevékenységükhöz használják fel. A büntetőjogi szemlélet ezért a vállalati kockázatkezelés és értékvédelem fontos eszköze kell, hogy legyen.

A kockázat üzleti természetét az adja, hogy nemcsak a jogerősen megállapított bűncselekmény okozhat súlyos veszteséget. Már egy vizsgálat megindítása, a vállalati iratok és informatikai eszközök lefoglalása, a vagyon biztosítása, a vezetők vagy munkatársak eljárási érintettsége, valamint a társaság nevének nyilvános összekapcsolása egy büntetőüggyel is megrendítheti a működést. Ennek következménye lehet reputációs kár, ügyfél- és partnerbizalom-vesztés, piacvesztés, finanszírozási nehézség, , jelentős jogi költség vagy akár vagyonekbebotás. A megfelelő compliance tehát nemcsak a szankció elkerülését szolgálja, a társaság vagyonát, üzleti kapcsolatait, döntési szabadságát és hosszú távú versenyképességét is védi.

A könyvvizsgálat és a büntetőjog találkozása

A könyvvizsgáló sajátos információs helyzetben lehet. Nyilván nem feladata büntetőjogi tényállások felderítése, ugyanakkor a pénzügyi kimutatások, bizonylatok, szerződések, pénzmozgások és belső kontrollok vizsgálata során korán észlelhet olyan körülményeket, amelyek csalásra, sikkasztásra, korrupcióra, pénzmosásra, költségvetési csalásra, hűtlen kezelésre vagy a számviteli adatok tudatos manipulálására utalhatnak. A könyvvizsgáló ezért a vállalati korai jelzőrendszer fontos szereplője lehet, akinek a feltárt eltéréseket értékelnie és dokumentálnia kell, szükség esetén pedig kezdeményeznie kell a megfelelő szervezeti reakciót.

Az „ártatlan közvetítő” esete

A bemutatott esetben egy multinacionális kiskereskedelmi vállalat új B2B kereskedelmi modellt vezetett be regionális csoportszintű kezdeményezésre. A magyar leányvállalat egy új belföldi beszállítótól vásárolt termékeket, majd azokat rövid időn belül egy másik uniós tagállamban működő vevőnek értékesítette tovább. A modell első látásra kifejezetten kedvező volt: gyors forgalmat, minimális készlet- és hitelezési kockázatot, valamint előre kalkulálható eredményt kínált.

A működés formai szempontból szabályosnak tűnt. Mindkét partner létező gazdasági társaság volt, a tranzakciókat szerződések, számlák, megrendelések, szállítólevelek, banki átutalások, raktári bevételezések és nemzetközi fuvarokmányok támasztották alá. Az áruk ténylegesen megérkeztek a vállalat raktárába, majd rendszerint egy-két napon belül, bontatlanul távoztak. A külföldi vevő az értékesítés előtt megfizette a vételárat, így látszólag hitelezési kockázat sem merült fel. A forgalom gyorsan növekedett, és néhány év alatt több milliárd forintos nagyságrendet ért el.

A háttérben azonban a belföldi beszállítót és a külföldi vevőt ugyanaz a bűnözői kör irányította. A külföldre értékesített áruk nem a számlákon feltüntetett végső rendeltetési helyre kerültek, hanem egy rejtett raktárba, ahol átcsomagolták őket, majd közbeiktatott társaságokon keresztül ismét a nagyvállalat beszállítójához juttatták. Ugyanaz az áru így többször végighaladt a rendszeren. A számlázási lánc alsóbb szereplői nem fizették meg az áfát, miközben a nagyvállalat a közvetlen beszállító számlái alapján levonásba helyezte azt. A csalás finanszírozását részben maga a társaság által kifizetett vételár biztosította.

A nyomozóhatóság a vállalat munkatársainak szándékos részvételét nem állapította meg. A szervezet mégis nélkülözhetetlen eleme volt a konstrukciónak, a mérete, a reputációja, az infrastruktúrája és szabályosnak látszó folyamatai hiteles külső megjelenést adtak a láncolatnak. A nyomozóhatósági vizsgálat feltárta a körhintaszerű árumozgást és a fiktív számlázási láncot, a társaság pedig jelentős adókötelezettséggel, vagyónbiztosítási intézkedésekkel, bizonyítékok lefoglalásával és vagyonekbezási igényrel szembesült. Nem elkövetőként, hanem vagyoni érdekeltként került a büntetőeljárás fókuszába. Az eset alapvető tanulsága, hogy egy vállalat egyszerre lehet látszólag jogkövető és súlyosan veszélyeztetett is.

A felismerhető vörös zászlók

A konstrukció több olyan figyelmeztető jelet hordozott, amelyek egyenként talán még elfogadható magyarázatot kaphattak volna, együtt azonban már kockázati képet alkottak. Új, korábban nem alkalmazott üzleti modell indult; a beszállító és a vevő egyszerre jelent meg, a partnerekkel nem történt személyes találkozó, a keretszerződések túlságosan általánosak voltak, hiányoztak az érdemi garanciális rendelkezések. Az áruk bontatlanul és rövid idő alatt haladtak át a vállalat raktárán, tételes áruellenőrzés nélkül. A társaság nem viselt számottevő készlet-, piaci vagy hitelezési kockázatot, miközben a forgalom rendkívüli ütemben nőtt, és a vállalat valós gazdasági hozzáadott értéke nem volt, vagy nem volt világos.

Különösen fontos hiányosság volt, hogy a beszállítót és a vevőt külön-külön vizsgálták, kapcsolatukat azonban nem. A hagyományos partner-átvilágítás így két formálisan rendezett társaságot láthatott, miközben a tényleges irányítási és személyi összefüggések rejtve maradtak. A büntetőjogi szemléletű compliance nem áll meg az egyes partnerek adatainál, azt is vizsgálja, hogy ki ajánlotta őket, egy időben jelentek-e meg, van-e közös kapcsolattartójuk, meghatalmazottjuk, címük, technikai azonosítójuk vagy logisztikai partnerük, továbbá, hogy életképes lenne-e az egyik szerződés a másik nélkül.

Ugyancsak döntő a gazdasági racionalitás vizsgálata. A szerződés, a számla, a banki átutalás és a tényleges árumozgás szükséges, de nem feltétlenül elegendő az ügylet valódiságának igazolásához. Fel kell tenni a

kérdést, mi a vállalat tényleges funkciója a tranzakcióban, milyen üzleti kockázatot visel, milyen szolgáltatást vagy hozzáadott értéket nyújt és miért nem szerződik egymással közvetlenül a beszállító és a vevő? Ha egy vállalat érdemi kockázat és hozzáadott érték nélkül csupán köztes állomás egy értékesítési láncban, az önmagában is fokozott ellenőrzést igényel.

Az összefüggések vizsgálata és a négy védelmi vonal

A csalási mintázat gyakran csak akkor válik láthatóvá, ha a szervezet együtt vizsgálja a számlák, a pénz, a személyi kapcsolatok és az áru útját. A bemutatott ügyben a számlázási lánc hosszú volt, a pénzmozgás viszont ennél rövidebb, és készpénzfelvételt, illetve más társaságnál történő készpénzbefizetést is tartalmazott, az áru tényleges útja pedig eltért a dokumentumokban feltüntetett útvonaltól. Egyetlen adatbázis vagy szervezeti egység sem mutatta meg a teljes képet. A szerződéses és számla adatokat ezért össze kell vetni a banki teljesítéssel, a raktári mozgásokkal, a fuvarozási információkkal, a cikkszámokkal és – ahol lehetséges – az egyedi termékazonosítókkal.

Ehhez információs hidat kell építeni a négy védelmi vonal és az egyes funkciók között. A beszerzés a beszállítót, az értékesítés a vevőt, a logisztika a gyors átmenő árumozgást, a pénzügy a fizetéseket, az adózási terület az áfalevonást, a jogi terület a szerződéseket, a belső ellenőrzés az eljárások betartását, a könyvvizsgáló pedig a pénzügyi kimutatásokra gyakorolt hatást látja. Külön-külön mindegyikük csak egy részlet birtokosa. A büntetőjogi compliance feladata, hogy ezekből egységes kockázati térképet alkosson, és biztosítsa, hogy a több területen megjelenő, önmagukban jelentéktelennek tűnő jelzések összeadódjanak.

A partner-átvilágítás nem lehet egyszeri belépési ellenőrzés. Kötelező újraértékelést indokolt lett volna a forgalom gyors növekedése, a tartósan alacsony vagy változatlan árrés, az azonnali továbbértékesítés, az azonos termékek ismétlődő mozgása, a rendkívül rövid készlettartási idő vagy az indokolatlanul koncentrált partnerforgalom miatt. A nagy volumen nemcsak üzleti siker, hanem kockázati jelzés is lehet, különösen új partner és szokatlan üzleti modell esetén.

Javasolt kontrollok és mérhető működés

Az első megelőző kontroll az üzleti modell formális jóváhagyása. Új vagy szokatlan konstrukció csak több szakterület közös állásfoglalása alapján indulhasson el, a kockázatok, a felelősök és az elfogadott korlátok írásbeli rögzítésével. A kapcsolati átvilágításnak ki kell terjednie a közös ajánlókra, kapcsolattartókra, meghatalmazottakra, címekre, tulajdonosokra, informatikai adatokra és logisztikai közreműködőkre. Előre meghatározott egyezések vagy több vörös zászló együttes jelentkezése automatikus eskalációt váltson ki.

A gazdasági racionalitási teszt során a jóváhagyónak röviden, de ellenőrizhetően dokumentálnia kell, hogy a társaság milyen funkciót tölt be, milyen kockázatokat visel, milyen hozzáadott értéket teremt, mi indokolja az árazást, és miért nem valósul meg közvetlenül a két partner közötti ügylet. A folyamatos monitoringnak előre definiált eseményekhez kell kapcsolódnia: ilyen lehet a forgalom adott mértékű

növekedése, az árrés változatlansága, a koncentráció emelkedése, a készlettartási idő rövidülése vagy azonos termékek ismétlődő mozgása. Így a kontrollrendszer nem pusztán elveket fogalmaz meg, hanem mérhető jelzések alapján működik.

A négyutas tranzakcióelemzésnek rendszeresen össze kell kapcsolnia a számlázási, fizetési és logisztikai adatokat. A kivételeket olyan felelősnek kell áttekintenie, aki a teljes üzleti folyamatra rálát, és jogosult az ügylet felfüggesztésére. A döntések, felülvizsgálatok és eltérések dokumentálása azért is kulcsfontosságú, mert egy későbbi hatósági vagy könyvvizsgálói vizsgálatban ez igazolhatja, hogy a vállalat nem formálisan, hanem ténylegesen törekedett a kellő körültekintésre.

A szükséges szervezeti válasz

A hatékony rendszer előre meghatározza, mi történjen, amikor megszólal a riasztó. Először fel kell mérni a jelzés hitelességét és súlyát, egyidejűleg pedig meg kell őrizni a releváns iratokat, e-maileket és elektronikus adatokat. Független, dokumentált belső vizsgálatot kell indítani a jogi, compliance- és szükség szerint forensic szakértők bevonásával. Biztosítani kell a bejelentő védelmét, az érintettek jogait és a vizsgálat bizalmasságát, miközben el kell kerülni a lehetséges érintettek idő előtti figyelmeztetését vagy a bizonyítékok sérülését.

A szervezetnek világos eskalációs renddel kell rendelkeznie, mikor kell a vezetést vagy az auditbizottságot értesíteni, mikor indokolt külső büntetőjogász bevonása, és hogyan kell reagálni hatósági kényszerintézkedésekre. Mérlegelni kell a hatósági bejelentési, könyvvizsgálói, biztosítói és szerződéses kötelezettségeket is. A további károk megelőzésére tett intézkedéseknek arányosnak, jogszerűnek és megfelelően dokumentáltnak kell lenniük.

Összegzés

A bemutatott eset legfontosabb üzenete, hogy a „nem tudtunk róla” nem helyettesíti a kellő felkészültséget, az üzleti racionalitás vizsgálatát és a működő kontrollrendszert. A vállalatnak nemcsak azt kell megakadályoznia, hogy saját munkatársai jogsértést kövessenek el, hanem arra is fel kell készülnie, hogy szervezett külső szereplők a jogszerű működését, infrastruktúráját és piaci hitelességét használják fel egy bűncselekmény leplezésére.

A könyvvizsgáló ebben a rendszerben érzékeny korai jelzőpont. A compliance pedig akkor hatékony, ha nem pusztán dokumentumok meglétét ellenőrzi, hanem kapcsolatokat, adatfolyamokat és gazdasági összefüggéseket vizsgál. Csak az számít, hogy a szervezet időben felismeri-e a figyelmeztető jeleket, összekapcsolja-e a szétszórt információkat, és előre kialakított, jogszerű eljárás szerint reagál-e. A büntetőjogi compliance így válik a vállalati vagyon, a reputáció, a vezetői döntési pozíció és végső soron a versenyképesség védelmének gyakorlati eszközévé.